

УДК 347.77.043

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Кодинець А.О., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті досліджуються особливості регулювання договірних відносин колективного управління авторськими та суміжними правами, здійснюється аналіз чинного законодавства у сфері колективного управління та розпоряджання правами на результати інтелектуальної діяльності, окреслюється правова природа окремих видів договорів у сфері колективного управління, а також здійснюється формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення цивільного законодавства в зазначеній галузі.

Ключові слова: договір про колективне управління авторськими та суміжними правами, розпорядження правами інтелектуальної власності, організація колективного управління, інформаційні відносини, цивільне законодавство.

В статье исследуются особенности регулирования договорных отношений коллективного управления авторскими и смежными правами, осуществляется анализ действующего законодательства в сфере коллективного управления и распоряжения правами на результаты интеллектуальной деятельности, исследуется правовая природа отдельных видов договоров в сфере коллективного управления, а также формулируются выводы и предложения, направленные на усовершенствование гражданского законодательства в указанной области.

Ключевые слова: договор о коллективном управлении авторскими и смежными правами, распоряжение правами интеллектуальной собственности, организация коллективного управления, информационные отношения, гражданское законодательство.

Kodynets A.O. CONTRACTUAL RELATIONS IN THE AREA OF COLLECTIVE MANAGEMENT OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

The article considers the civil aspects of the contractual relations collective management of copyright and related rights, the analysis of the current legislation in the in the field of collective management and disposition of rights to intellectual property, examines the legal nature of certain types of agreements in the field of collective management, and formulates conclusions and proposals aimed at improvement of civil legislation in this area.

Key words: contract on collective management of copyright and related rights, disposal of intellectual property rights, collective management organization, licensing agencies, result of intellectual activity, civil legislation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах автори творів літератури, науки чи мистецтва та суб'єкти суміжних прав не завжди мають безпосередню можливість контролювати використання їх результатів творчості телеорганізаціями та радіостанціями, концертними та драматичними закладами чи іншими користувачами. Сприяття належній реалізації та захисту авторських та суміжних прав покликані організації колективного управління, які виконують функції своєрідного посередника між автором і користувачем, збираючи винагороду за використання об'єктів інтелектуальної власності в комерційній цілях та перераховуючи їх суб'єктам авторського права та суміжних прав.

В Україні лише формується механізм регламентації правовідносин за участю організацій колективного управління. В юридичній науці дискутуються форми, моделі та функції таких структур. Пропонуються різні законодавчі підходи до регламентації діяльності з управління авторськими та суміжними правами. Малодослідженими в цивілістичній науці є також договірні форми реалізації організаціями колективного управління своїх функцій, особливості їх нормативного регулювання,

законодавчого закріплення прав та обов'язків учасників договірних відносин у сфері колективного управління. Зазначеними факторами зумовлюють актуальність даного дослідження цивільно-правових аспектів договореного регулювання у сфері колективного управління.

Стан дослідження. Питання вдосконалення правового регулювання договірних відносин у сфері інтелектуальної діяльності та аналіз договорів у сфері колективного управління були предметом наукового дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема: С.В. Бондаренка, В.С. Дмитришина, В.С. Дроб'язка, О.В. Кохановської, В.М. Крижни, р.А. Майданика, Л.Р. Майданик, О.А. Підпригори, О.О. Тверезенко та інших науковців.

Мета даної публікації – дослідження особливостей регулювання договірних відносин колективного управління авторськими та суміжними правами, аналіз чинного законодавства у сфері колективного управління та розпоряджання правами на результати інтелектуальної діяльності, визначення правової природи цих різновидів договорів, а також формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення цивільного законодавства у зазначеній галузі.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній науці в останній період активно досліджуються особливості здійснення управління авторськими та суміжними правами організаціями колективного управління [1, с. 140–158; 2, с. 245–253], водночас аналіз правової природи, істотних умов, особливостей укладання та виконання договорів про управління авторськими правами на колективній основі здійснюється у сфері юридичної науки лише окремими науковцями [3; 4].

Розгляд особливостей договірних відносин у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами слід почати із зауваження декількох аспектів.

По-перше, термін «управління», що використовується в назві організацій, які на колективній основі здійснюють представництво інтересів авторів та суб'єктів суміжних прав, на наш погляд, є дещо некоректним. У довідниковій літературі управління характеризується як процес впливу однієї особи на іншу відповідно до поставлених завдань, процес планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для того, щоб сформулювати та досягти цілей організації [5]. Тобто управління здійснюється щодо діяльності особи або групи осіб, а не стосовно речей, майна чи інших об'єктів цивільних прав. У контексті прав інтелектуальної власності більш коректно зазначити про набуття, здійснення, реалізацію, гарантування чи захист прав.

Основою метою структур, що в Законі України «Про авторське право і суміжні права» (надалі – Закон) [6] отримали назву «організації колективного управління» (анг. – *copyright collecting agencies* – агентства по авторському збору, *licensing agencies* – ліцензійні агентства; *copyright collecting societies* – організації по збору авторської винагороди), є збір, розподіл і виплата винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав їх суб'єктам, правами яких вони управляють, тому коректніше їх ідентифікувати як організації колективного здійснення авторських та суміжних прав. Проте враховуючи усталеність терміну «колективне управління авторськими та суміжними правами», вважаємо за можливе в даній публікації використовувати зазначену термінологію.

По-друге, правовідносини колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав можуть виникати внаслідок прямої вказівки закону або на підставі договору колективного управління майновими правами.

Договірні підстави функціонування системи колективного управління передбачають існування взаємопов'язаного комплексу договорів: по-перше, договору між суб'єктами авторського права та суміжних прав та організаціями колективного управління про управління майновими правами на колективній основі; по-друге, договору між організацією колективного управління та користувачами об'єктів авторського права та суміжних прав (теле- та радіоорганізаціями, театрами, дискотеками, кафе тощо) щодо використання таких об'єктів та збір винагороди; по-третє, договору, що укладається між організаціями

колективного управління про взаємне представництво їх інтересів.

Законне управління авторськими та суміжними правами ґрунтується на положеннях Закону, зокрема, ч. 2 ст. 43, згідно з якою збирання винагороди за використання фонограм (відеограм), опублікованих із комерційною метою, здійснюється уповноваженими організаціями колективного управління. Зібрані кошти розподіляються між організаціями колективного управління на основі договорів, які уповноважені організації укладають з усіма організаціями колективного управління. Законне управління передбачає укладання двох видів договорів: договору між уповноваженими організаціями колективного управління та користувачами про збір винагороди та договору між уповноваженою організацією управління та організаціями колективного управління про розподіл винагороди.

Усі зазначені договірні конструкції опосередковують сферу колективного управління, проте у сфері цивілістики, як правило, основна увага приділяється дослідженню першого договору про управління авторськими та суміжними правами на колективній основі. Розгляд інших договорів, які застосовуються у сфері колективного управління, часто залишається за межами наукових досліджень. Враховуючи обмежений обсяг даної публікації, розглянемо особливості та правову природу системи договірної управління авторськими та суміжними правами.

Як зазначається в літературі, здійснюючи колективне управління, організації управління майновими правами на колективній основі укладають договори про використання творів, які дозволяють використання передбаченими в них способами будь-яких творів, крім вилучених правоволодільцями з укладених такою організацією договорів, та договори про виплату винагороди [7, с. 269]. Такі договори мають характер ліцензійного договору, оскільки передбачають надання користувачам авторських та суміжних прав можливості використовувати в комерційних цілях, за умови сплати обумовленої винагороди, об'єктів авторського права чи суміжних прав.

Закон у положенні ч. 5 ст. 32 також зазначає, що на основі одержаних повноважень організації колективного управління надають будь-яким особам шляхом укладання з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Договірною формою надання майнових прав інтелектуальної власності є ліцензійний договір, що укладається на умовах невиключної ліцензії. Цей договір, однак, має свою специфіку, оскільки укладається не безпосередньо суб'єктом авторського права чи суміжних прав, а їх представником – організацією колективного управління на умовах невиключної ліцензії. Усі інші умови договору мають відповідати нормам законодавства, що регламентує вимоги до ліцензійного договору. Це, насамперед, умови про обсяг наданих прав, способи використання об'єкта авторського права та суміжних прав, строк, території чинності прав тощо (ст. 1109-1110 ЦК України [8]).

Ще одним видом договірних конструкцій у сфері колективного управління є договір, що укладається між організаціями колективного управління про взаємне представництво їх інтересів. Такі договори безпосередньо не стосуються розпорядження правами інтелектуальної власності, а скоріше належать до групи договорів про спільну діяльність. Вони спрямовані на регулювання відносин взаємного представництва інтересів авторів, які надали свої права в управління організаціям колективного управління – сторонам договору – на використання та збір винагороди на відповідній території.

Особливої уваги заслуговує розгляд питання про правову природу договірних відносин управління авторськими та суміжними правами. Досліджуючи правову природу таких договорів, слід враховувати завдання та функції організації колективного управління, реалізація яких здійснюється шляхом укладання договорів із суб'єктами авторського права та суміжних прав. Відповідно до ч. 1 ст. 49 Закону організації колективного управління повинні виконувати надані їм функції від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Таким чином, організації колективного управління забезпечують представництво інтересів осіб, як передали їм права в колективне управління у відносинах із користувачами. Тому слід погодитись із позицією вчених, які зазначають «представницький характер повноважень організації колективного управління, що дає підстави визначити орієнтовний перелік цивільно-правових конструкцій, які можуть визначати юридичну природу відносин колективного управління такими об'єктами права інтелектуальної власності. У цьому зв'язку найвірогіднішим є поширення на такі відносини положень ЦК України про представництво, договір доручення та агентування» [3, с.77].

Використання договору доручення для реалізації повноважень у сфері управління авторськими та суміжними правами зазначається також у ст. 46 Закону, згідно з якою суб'єкт авторського права і суміжних прав може доручити управління своїми майновими правами повіреному на підставі укладеного з ним договору-доручення. Хоча зазначене положення Закону безпосередньо не стосується договірних відносин з організацією колективного управління, проте за своїм характером та метою діяльності управління авторськими правами через повіреного суттєво не відрізняється від управління такими ж правами за допомогою організації колективного управління.

Договір управління авторськими і суміжними права за своєю природою не можна віднести до категорії ліцензійних договорів. Цей висновок впливає із положення ч. 2 ст. 48 Закону, згідно з яким організації колективного управління не вправі використовувати об'єкти, щодо яких здійснюється управління правами.

Науковцями наголошується, що «за своєю юридичною природою права довіритель (установників) і вигодонабувачів колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав можуть бути прирівняні до прав осіб, що діють

на підставі ліцензійного договору про надання виключної ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності з правом надання невиключних ліцензій щодо використання зазначених об'єктів іншим особам» [4, с. 124].

Такий підхід заслуговує на підтримку, оскільки за своєю суттю управління авторськими правами спрямоване на надання дозволів користувачам на використання результатів творчості та збирання винагороди за таке використання, проте виконання цих функцій здійснюється не особисто суб'єктом авторськими правами суміжних прав, а через представника – організації колективного управління.

На підставі договору про управління авторськими та суміжними правами організація колективного управління отримує право надавати дозволи (видавати ліцензії) на використання об'єкта інтелектуальної власності, право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта інтелектуальної власності, тобто два із трьох майнових прав інтелектуальної власності, передбачених ст. 424 ЦК України.

Пленум Вищого господарського суду України на підставі узагальнення судової практики в постанові № 12 [9] наголошує, що за наявності договорів із суб'єктами авторського права та/або суміжних прав на управління їх майновими правами організації колективного управління мають право звертатися до господарського суду з позовами про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду або стягнення доходу, отриманих порушником внаслідок порушення ним авторського права та/або суміжних прав, і в тому випадку, коли з порушником авторського права чи суміжних прав організацією колективного управління не укладено будь-якої угоди. Організації колективного управління, які здійснюють управління майновими правами на твори, повинні довести наявність у них прав на управління авторськими майновими правами певного кола осіб. Названі організації, діючи в межах наданих їм суб'єктами авторського та/або суміжних прав повноважень, звертаються до господарського суду з позовами на захист прав таких суб'єктів без подання їх довіреностей на право представництва в суді в кожному окремому випадку.

Тому, на відміну від ліцензійного договору, предметом якого є надання майнового права на використання об'єкта інтелектуальної власності, що може поєднуватися з наданням інших, передбачених ст. 424 майнових прав, договір колективного управління не передбачає надання організації управління права на використання об'єкта договору, а лише наділяє її повноваженнями укладати ліцензійні договори з третіми особами, збирати та перераховувати зібрану винагороду та можливість захищати порушені авторські чи суміжні права.

Не можна також віднести досліджуваний договір до договорів управління майном. Незважаючи на ряд спільних рис таких договорів, слід визнати, що договір колективного управління не підпадає під ознаки договору управління майном, оскільки управитель, на відміну від організації колективного управління, діє на оплатних засадах. Водночас органі-

зація колективного управління є неприбутковою структурою, яка не має права займатися комерційною діяльністю.

Науковцями звертається також увага на те, що при здійсненні колективного управління проблематичним є дотримання вимог законодавства щодо обліку майна, яке знаходиться в управлінні на окремому балансі, а також відкриття окремого банківського рахунка для розрахунків, пов'язаних з управлінням (у цьому випадку для нарахування винагороди необхідно буде відкривати окремий рахунок кожного автора твору) [4, с. 131].

Неможливість використання для характеристики договору колективного управління положення ЦК України про договір довірчого управління зумовлюється не лише труднощами технічного характеру щодо належного обліку майна, що перебуває в управлінні, а, насамперед, у принциповій різниці юридичних прав інтелектуальної власності та майна, що може бути передане в управління. ЦК України вказує на різницю в праві власності та прав інтелектуальної власності (ст. 419), майнових прав (ч. 2 ст. 190) та майнових прав інтелектуальної власності (ст. 424). Тому наголошуємо на неприйнятності застосування положень ЦК України щодо договору управління майном (Глава 70) для регламентації відносин у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами.

Не підпадає договірною діяльністю організації колективного управління також під категорію агентського договору. За агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок. Агентська діяльність є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. Оскільки діяльність організації колективного управління здійснюється в інтересах суб'єктів авторського права та суміжних прав та є неприбутковою, то укладені нею договори із суб'єктами авторського права та суміжних прав не можуть вважатися агентськими.

Закон містить право суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління (ст. 47). Вказівка в тексті Закону на доручення може свідчити про належність договорів між суб'єктами авторських та суміжних прав та організацій колективного управління до категорії договорів доручення. В юридичній науці також існує думка щодо визначення правової природи договору колективного управління як договору особливого роду представницько-посередницького типу [3, с. 80]. За договором доручення повіреній зобов'язується вчинити від імені та за рахунок довірителя певні юридичні дії. Такі юридичні дії вчиняє організація колективного управління, укладаючи з користувачами в інтересах суб'єктів авторського права та суміжних прав договори про надання на умовах невиключної ліцензії результатів

інтелектуальної, творчої діяльності. Водночас необхідно враховувати, що, виступаючи від імені всіх суб'єктів авторського права та суміжних прав, організація колективного управління, як правило, діє у відносинах із користувачами від свого імені, оскільки забезпечити укладання з кожним користувачем від імені кожного суб'єкта авторського права чи суміжних прав окремих ліцензійних договорів на практиці достатньо складно.

Висновки. У сфері колективного управління укладається взаємопов'язаний комплекс договорів: договір про управління майновими правами авторськими та суміжними правами на колективній основі, договір між організацією колективного управління та користувачами щодо використання об'єктів авторського та суміжних прав та збір винагороди, договір між організаціями колективного управління про взаємне представництво їх інтересів. Зазначені договори мають різну правову природу. Договір між організацією колективного управління та суб'єктами авторського права та суміжних прав про управління правами інтелектуальної власності є особливим різновидом договору доручення, тобто договором представницького типу, який безпосередньо не належить до договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Організація колективного управління, представляючи інтереси суб'єкта прав інтелектуальної власності, лише допомагає останньому в реалізації його майнових прав інтелектуальної власності.

Аналізуючи договірні відносини колективного управління, можна зазначити про існування й інших проблем регламентації відносин у сфері колективного управління, значна кількість яких є наслідком недоліків та суперечностей чинного законодавства, відсутності стійких теоретичних підходів правової охорони. Запропоновані висновки та пропозиції мають своєю метою удосконалити систему нормативного регулювання у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами, що є перспективним завданням вітчизняної правової системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко С.В. Становлення колективного управління авторськими правами в Україні / С.В. Бондаренко // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті проф. О.А. Підпригори. Збірник наукових доповідей і статей. – К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2008 – 304 с.
2. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності / В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Майданик Р.А. Колективне управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні / Р.А. Майданик // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті проф. О.А. Підпригори. Збірник наукових доповідей і статей. – К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2008 – 304 с.
4. Майданик Л.Р. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України: [монографія] / [Л.Р. Майданик]. – К.: Алерта, 2013. – 248 с.
5. Управління. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Управління>.

6. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993р. № 3792-ХІІ (в редакції Закону України від 11.07.2001 р. № 2627-ІІІ) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст. 64.

7. Орлюк О.П. Право інтелектуальної власності: Акад. курс : [підруч. для студ. вищих навч. закладів] / [О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.]; за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре»,

2007. – 696 с.

8. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003. – 2003 р. – № 40. – ст. 356.

9. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» // Вісник господарського судочинства від 2012. – 2012 р. – № 6. – С. 57.

УДК 347.440.763(477)

ВИДИ ДОГОВОРІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Лукасевич-Крутник І.С., к. ю. н.,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Тернопільський національний економічний університет

Стаття присвячена дослідженню видів договорів перевезення та критеріїв їх поділу на підставі аналізу норм Цивільного кодексу України та інших актів законодавства України, теоретичних досліджень українських науковців.

Ключові слова: перевезення, договір перевезення, договір перевезення вантажу, договір перевезення пасажирів та багажу, договір чартеру, договір перевезення в прямому змішаному сполученні, довгостроковий договір, договір перевезення транспортом загального користування.

Статья посвящена исследованию видов договоров перевозки и критериев их разделения на основе анализа норм Гражданского кодекса Украины и других актов законодательства Украины, теоретических исследований украинских ученых.

Ключевые слова: перевозки, договор перевозки, договор перевозки груза, договор перевозки пассажира и багажа, договор чартера, договор перевозки в прямом смешанном сообщении, долгосрочный договор, договор перевозки транспортом общего пользования.

Lukasevych-Krutnyk I.S. THE TYPES OF THE CONTRACTS OF CARRIAGE UNDER THE CIVIL CODE OF UKRAINE

The article investigates the types of the contract of carriage and criteria for their division according to the analysis of the norms of the Civil Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine, theoretical researches of Ukrainian scientists.

Key words: transportation, contract of carriage, carriage of passengers and cargo, charter contract, carriage of direct combined, long-term agreement, contract of carriage by public transport.

Постановка проблеми. В умовах входження України в європейську спільноту договірне регулювання відносин відіграє надзвичайно важливе значення. Одним із договорів, актуальність дослідження якого в сьогоденних умовах зростає, є договір перевезення. Адже успішний розвиток економіки держави неможливий без вдосконалення транспортної сфери, яку опосередковують саме договори перевезення.

Ступінь розробленості проблеми. Варто зазначити, що загальна характеристика договорів перевезення та їх окремі різновиди були предметом дослідження в працях багатьох українських науковців, серед яких: В.В. Луць, С.Д. Русу, І.О. Безлюдько, І.В. Булгакова, Е.М. Деркач, І.А. Діковська, О.В. Клепікова, Т.О. Колянковська, О.С. Кужко, О.М. Нечипуренко, Г.В. Самойленко, Л.Я. Свистун, Є.Д. Стрельцова, Р.І. Таш'ян, М.Л. Шелухін та ін.

Проте поза увагою вчених залишилось дослідження видів договорів перевезення та критеріїв, на підставі яких вони виділені як самостійні різновиди крізь призму норм Цивільного кодексу України та інших актів законодавства України. Адже поділ договорів на

групи за встановленими критеріями дозволяє удосконалити їх правове регулювання та встановити систему.

Мета даної статті – дослідження видів договорів перевезення та визначення критеріїв їх поділу на підставі аналізу норм Цивільного кодексу України та інших актів законодавства України, теоретичних досліджень вітчизняних науковців.

Виклад основного матеріалу. У кодифікованому акті цивільного законодавства України – Цивільному кодексі України – договори перевезення регулюються положеннями Глави 64 «Перевезення» (статті 908 – 928) та Глави 65 «Транспортне експедирування» (стаття 929 – 935) [1].

У нормах Глави 64 Цивільного кодексу України зазначено різні види договорів перевезення: договір перевезення вантажу, договір перевезення пасажирів та багажу, договір чартеру (фрахтування), договір перевезення в прямому змішаному сполученні, довгостроковий договір, договір перевезення транспортом загального користування. Зазначені договори виділено за різними критеріями. Спробуємо визначити їх та проаналізувати,